

A Bothfalvi Both család címere.*

A Bothfalvi Both család címere.*

(Színes címerképpel)

Bárczay Oszkár a Heraldika Kézíkönyvében 151 címereslevelet sorol fel, am megjegyzéssel, hogy tudomása van több címereslevélről, melyek hasonlókép 1526 elő keltek, de melyekhez hozzá nem juthatott.

Futólag megemlítve, hogy Bárczay összeállításában nem találjuk a Goszthonyi János 1467-iki és a Dessewffy család 1525-iki címereslevelet valamint, hogy a Kayser «Compendium»-ában közölt szöveg szerint a Mariássy család részére címert nem László hanem István szerzett, és nem 1505-ben, hanem 1504-ben, hadd reflektáljak alább soraimban az idézett könyvnek ama szavaira, melylyel a «bothfalvi és hrabiczi Both család Constanzban 14??-ben kelt armalisát» is azok között sorolja fel, melyekről sejt hogy a mohácsi vész előtti korból erednek, de melyekről közelebbi adatokat nem szerezhetett.

Röviden szándékozom a rendelkezésemre álló idő rövidségéhez mérten jelen alkalommal ez ősrégi család multjáról megemlékezni, csak a legfontosabb adatok némelyikét sorolva fel, abban a reményben, hogy lesz alkalmam és módom azt részletesebben feldolgozni.

Előttem fekszik a családnak Mátyás királytól adományozott címereslevele a meltekintve attól, hogy a középső hajtásvonal mentén kissé elfakult, elkopott s helyenként átdörzsölődött, hogy festményén a foszlányok egy része és a pajzsban lévő pólya színét veszítette s hogy a vastag zöld selyemzsinóron függő pecsét töredezett, lekopott, je konzerváltnak modható, a mint hogy a Both család levelesládájának többi okmányai is gondos őrizetre vallanak.

Az oklevél bal oldalát foglalja el a címer; a damaszkolt kék háttér arany kerete 1 centiméter széles és 14 cm. hosszú, tehát hosszúsága valamivel több, mint a szöveg szélessége; az oklevél karimája fel van hajtva úgy, hogy az ábra alsó egy harmadát elföd. A címer leírása a következő: dőlt pajzs veres mezejében balra fordult pánczélos, sisakos pajzsos vitéz kifeszített ijjat tart. Pajzsának alakja olyanforma, mint a budapesti

millennáris kiállításon bemutatott és Szendrei János: «Magyar hadtörténelmi emlékek a ezredéves országos kiállításon» című műve 176. és köv. lapjain közölte, melyet Szendrei János a fekete sereg pajzsának tart.

A czimerpajzsban kék balharánt pólya van. A koronátlan sisak diszét két csukott, veresasszárny képezi, kék harántpólyával. A takarók veres- és kékszinűek; utóbbi színek tökéletesen lekopott; alakjuk szépen, finoman ornamentált.

A czimereslevél szövege a következő:

Frater Benedictus de Thwurocz.

Mathias dei gratia rex Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. vobis fidelibus nostris Sylvestro Johanni et Gallo filiis Jacobi Bod de Bodfalwa nobilibus comitatus de Ung salutem gratiamque nostram regiam et favorem. A claro lumine throni regie maiestatis velut e soli radii nobiles legittimo jure procedunt et omnium nobilitatum insignia a regia claritate dependent, ita ut omne nobile generositatis insigne a gremio proveniat regie maiestatis. Sane attentis et in nostris precordiis digna meritis consideratione pensatis multimodis vestris fidelitatibus et fidelium servitiorum gratuitis meritis quibus vos pro nostri honoris augmento ut Regni nostri statu tuendo continue maiestati nostre laudabiliter studuistis eoque ferventius et diligentius ut antea studebitis complacere, quo vos et vestros singularibus honoribus gratie a nostra celsitudine conspexeritis fore insignitos; vobis igitur et per vos vestris heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia prout et quemadmodum ipsa arma seu nobilitatis insignia in principio seu capitulum presentium litterarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et distinctius expressata animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus, et contulimus universis ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur ut vos vestrique hères et posteritates universe pre tacta arma seu nobilitatis insignia more aliorum armis utentium a modo in antea ubique in preliis hastitudinis duellis et torneamentis ac aliis omnibus exercitiis nobilitaribus et militaribus nec non in sigillis, anulis, velis, cortinis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo quali vos et vestros heredes ab [omnibus] et singulis cuiuscunque conditionis preeminentie status gradus vel dignitates existant insignitos dici et vocari nobiles nominari et teneri volumus ac etiam reputari [et] haberi] omnibusque aliis et singulis gratiis honoribus [et] libertatibus quibus ceteri proceres, nobiles, militesque et clientes regni nostri armis utentes quomodolibet de consuetudine vel de iure freti sunt et gavisii, frui et gaudere possitis et valeatis de talimodique singularis et specialis nostre gratie antidoto merito exultetis, ac tanto amplius studio ad honorem regie maiestatis vestra in antea solidetur intentio, quanto vos et vestros largiori favore regio preventos esse conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreti sigilli nostri quo rex Hungarie utimur impendenti communitas duximus concedendas. Datum Bude feria quinta proxima ante festum cathedre Beati Petri apostoli, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo

A BOTHFALVI BOTH CSALÁD CZÍMERE 1460-BÓL.

³⁹E címeres levelet tehát I. Mátyás király 1460 február 18-ikán Budán ke- elhatározásával Bodfalvi Bod Jakab fiainak Sylvester, János és Gallusnak, ungmegye- nemeseknek nemességük bizonyságául és diszével ajándékozta, két évvi- megválasztatása után, négy évvel koronáztatása előtt. E kiváltságlevélnek megkoronáztatás utáni megerősítéséről nincs tudomásunk már pedig jog szerint csak koronás király privilégiumai érvényesek, illetve a megnem koronázott királyéi csak akkor ha koronázás után megerősítést nyernek.*

Mátyás király eddig ösmert 19 armálisához 20-ik gyanánt járul a Both családé, korr- nézve a Bakócz Bálint 1459-iki és a CházárPetneházy család 1462-iki okmánya között áll. címerben ábrázolt vitéz páncélszatából, pajzsának alakjából talán szabad arr- következtetni, hogy a címerszerzők az u. n. fekete seregben szereztek érdemeke- melynek megteremtésére a nagy király 1459-ben tette volt az első lépést.

A család múltjának legfontosabb adatait röviden következőkben lehet összeállítani. Bod, újabb írásmód szerint Both család állítólag az ősrégi Csorna (néhány okmányba «Turna»-nak írva) nemzetségből vált ki, melyet, már 1061-ben említ Szécsi Miklós országbirónak egy 1383-iki okmánya. A XIV. század elején tűnik fel, mint birtokszerző

családnak Bud (Bod) nevű tagja, kinek emlékét utódai családjuk és birtokuk nevébe megörökítették. Ivadécai századokkal később birtokaik szerint két ágra: a bajnai és bothfalvi ágra szakadnak; előneveiket azonban felváltva és kölcsönösen használják; a XV század elején feltűnik mint vérrokon és osztályos a bothfalvi Petheö család is.

A Both család levelesládájának legrégebb eredeti okmánya a szepesi káptalan 1319-ii függő pecsétetes levele arról a cseréről, mely egyrészt Synka mester (filius Thome d districtu Sarus), másrészt Péter, Imre, László és Domonkos testvérek, mint együtt: nővérük fiának Istvánnak meghatalmazottai között is létrejött. Synka mester a mag ásguti, sárosmegyei birtokának középső részét engedi át utóbbiaknak, Bod fiainak, eze felsősebesi birtokáért. Ásgut határának leírása részletesen olvasható csereszerződésben, Felső-Sebesé azonban nem, csak hivatkozás történik a László királ oklevelében foglaltra. Ebből következtethetjük, hogy Lászlónak – de melyiknek? adományából jutott Bod családjá e falu birtokába.

1324 július 14-ikén kelt oklevelével átírja és megerősíti Károly király azon oklevele melylyel 1310 június 11-ikén (Budán) nemes Turnai Gothard fiát Budot és a «niger»-nevezett Istvánt érdemeikért és Omode volt nádor kérelmére az Ung folyó mellett Panatornoucha (valószínűleg «Parvatarnoucha», későbbi oklevelekben Kis-Tarnóznal majd Bothfalvának nevezve) nevű földdel, mely az ungi várhoz tartozott, megajándékozott volt. Az 1324-iki okmány, mely azért is érdekes, mert ebben erről az évről, mir uralkodásának 24-ik esztendejéről (!) tesz a király említést, Bod fiainak: Péter, Imre László és Donck (Dominicus) testvéreknek kérelmére állított ki.

Csakhamar változás áll be a tulajdonostársak személyében: a szepesi káptalan egy 132 november 13-iki okmánya adja tudtunkra, hogy András, niger Istvánnak fia a maga kis-tarnóczi és ásguthi birtokrészét 15 márkáért örökáron eladta Lászlónak, parvatornouchi Bod fiának.

Ősi szokás szerint a tarnóczi birtok számos pernek lőn forrásává, melyek közül had említsem meg itt a legrégebbet: Bodnak ismételten említett fiai panaszt tesznek Károl király előtt, hogy Domonkos (Dominicus) és Miklós testvérek, Checheri (Csicseri) Jób fia az ő világos sérelmükkel két malmot építettek az Ung folyó vizén Syslocz birtokukban panaszosok «kystor nolthy» (kis-tarnóczi) jószáguk szomszédságában. A királyná Visegrádon 1333 szeptember 18-ikán kelt rendeletére, Demeter fia Demeter és Mihál ungvári lelkész – ez utóbbi mint az egri káptalan küldöttje – kimentek a helyszínére, s panaszt alaposnak találták, a mint erről a káptalan ugyanazon év november 25-ikén királynak jelentést tesz.

Bod fiai éber őrei voltak a maguk igazainak. Minthogy a régi királyi pecsét a havasalföld hadjárat alkalmával elveszett, Péter, testvérei nevében is, ama kérelemmel járul királyhoz, írná át és erősitené meg új királyi pecsétjével a Kis-Tarnóczról szól adománylevelet; a mi 1335 július 21-ikén Visegrádon meg is történik. Ugyancsak Péte kérésére Károly király határbejárást és határmegállapítást rendel a tarnóczi birtokr

nézve az egri káptalanhoz 1329 július 24-ikéről Visegrádról keltezett parancsáva melynek folytán Matyuchi Péter királyi ember és Benedek kaposi lelkész bejárják kérdéses jószágot, melynek részletes határleírását olvashatjuk a káptalannak erről királyhoz 1330-ban felterjesztett jelentésében, mely utóbbit Károly 1335 július 25-iké Visegrádon átirt. A káptalan eme jelentéséből megtudjuk azt is, hogy ez alkalommal Tarnóczi István fiai Kázmér, János és Miklós, Ostoruskfi János, Sylauchi Jób fiai Benedek és Miklós, Bachnai Miklós, Ramachai István, a Kozmatelki Fülöp fia, továbbá a következő pynkouchi nemesek: István fiai, Miklós és Péter, Felician fia Imre és Bichov, továbbá Márton, nemkülönbön következő eőri 40nemesek: Marczel fiai Antal és András, János fia Péter és László egymással békés egyezsége léptek.

1339 február 9-ikén nagy kitüntetésben, nagy jelentőségű privilégiumban részesülne Bod utódai: Lajos király e napon Visegrádon kelt oklevelével pallosjogot ad Ásguti Péter fia Dachownak és Bot fiának Lászlónak hű érdemeik jutalmául; ugyanily előjoggal ajándékozza meg Albert király 1438-ban Budán (feria quinta proxima post festum beati Gregorii pape) kelt oklevelével György esztergomi érsek familiaris-át Ewri Dach Györgyöt, Ewri Péter, János, István és Simon testvéreket, továbbá bodfalvi Bod Zsigmondot, Lászlót, Istvánt (dicti Bod de Bodfalwa), előbbieknél osztályos atyafiai nemkülönbön Pynkowitz Bytro Mártont, Lászlót és Istvánt, valamint Kaponyai Kapony Györgyöt és Lászlót.

1460-ban hódolnak a mindinkább terjedő szokásnak Bod ivadékai, s czimert kérnek és kapnak Mátyás királytól ősi nemességök nagyobb bizonyosságául és diszével, a mint erről fentebb bővebben megemlékeztem.

A család levéltárában majdnem minden királytól találunk oklevelet; II. Ulászló korából egy 1497-iki okmány tartja fenn Both (igy írva!) Péter özvegyének, Katharina asszonynak és fiainak Péter és Miklósnak emlékét, kiknek valaminő peres ügyében Both György javára sérelmes ítéletet hozott volt az ungmegyei törvényszék. A királyhoz fordulnak tehát a károsultak, ki is elrendeli azon év szeptember 16-ikán, hogy az összes periratok hozzá terjesztessenek fel; 1520-ban pedig néhai baynai Both János fia Ferencz, Csicse László és Ambrus felperestársaknak, néhai Ewri Dachó András gyermekei Heléna – előbb Thybai Miklós, most Polyánkai István neje, – és Erzsébet – Possay Balázs felesége, továbbá Ewri Dachó István fiai Imre és János, valamint Wythoori Bwda László és György alperesek elleni ügyében oldja fel H. Lajos király Ujlaky (Wylak) Lőrincz boszniai hercege ítéletét, és idézi a feleket maga elébe új ítélet végett.

1510-ben nova donatiót kapnak Both Péter fiai Bálint, Péter és Miklós Bothfalvára és Asguthra (Ashwth), melybe be is igtattatnak.

A Both család múltjának ily nagy vonásokban való bemutatásánál hadd említsem meg, hogy bajnai Both István bothfalvi birtokát a hatalmas Drugeth György elfoglalta várnagyának juttatta, a mi ellen Both István örökösei a királynál, I. Ferdinándnál emeltek panaszt, ki is 1544-ben elrendeli, hogy Báthori András tárnokmester Helmeczi Litteratúr

(Deák) Márton, Both Jánost és Imrét a Drugethtől elveendő jószágba beültesse. Ez Helmeczi Litteratus Márton, mint az irásokból kivehető, tekintélyes, tudós ember volt, I. árva unokájának, leánya Ágnes, özvegy Both Jánosné kis fiának Istvánnak ügyét nagyon szíven viselte; számos okmány maradt fenn, mint emléke a nagyapa tevékenységénél 1553-ban magával viszi kis unokáját a leleszi káptalanba, hol időlátó levélben 8 és 9 évesnek mondják; ugyanennek a kis árvának gyámságát, minden vagyonára kiterjedő kezeléssel együtt ugyanebben az évben szeptember 2-ikán Ferdinánd király reá, és leányára, a kis árva édes anyjára bizza.

Ebben az időtájban véres eset zavarta meg a Both család békéjét: a hadból visszatérő Jánost egy rokona: Tarnóczi István megölte Bothfalván, Keresztúri Pálné kapujában.

János királynak két oklevelét említem meg ez alkalommal; az elsőben, mely Gyulafejevárt kelt 1531 pünkösdi harmadnapján a török zavarokban eltűnt Both István és Ferencz bothfalvi részét adományozza Both Péternek, a másodikban, mely a következő napon állítottatott ki, ugyanezen Pétert és összes javait Homonnai Drugeth Ferencz védelmébe ajánlja. 1559 december 2-ikán (Pozsony) Ferdinánd intéz a Both család ügyeire vonatkozó leiratot Sárosmegyéhez, melyben rendeli, hogy néhai Both Péter java osztsák meg egyrészt leánya Borbála, Gatályi Gáspár fiai Miklós és András, másrészt Both Imre s István között.

Érdekes perről ad számot Miksa király egy 1574-iki oklevele; néhai Both András özvegy szül. Csáky Anna asszony azokat az okleveleket, melyek férje halála után nála maradtak s melyek nevezett Andrásnak, Ferencznek, Jánosnak és egy másik Ferencznek Bajnai Szentmihály, Sári Sáap, Chorna Zombattya, Sáros, (Esztergom megye), Vitzmán (Komárom megye), Zodoly (Bars megye), Bothfalva (Ung megye), nevű falvaira vonatkoztal megőrzés végett néhai Kontz Lászlónak adta volt át, kitől bothfalvi Both Miklósnak ennek halálával fiának, Jánosnak kezeihez jutottak; ettől a Jánostól, illetve, minthogy időközben elhalt s róla a per fiára szállott, fiától Istvántól követeli ez okleveleket Both Dorothea – nabojczai Balogh Ferencz özvegye, ekkor Ocskay György felesége – mint néhai bajnai Both Ferencz leánya, és Kynche János, Mihály fia, mint a kit a kereset joga néhai anyja, bajnai Both István leánya Katharina után illet meg.

Ferdinánd király rendeletére (Galgócz, 1552 virágvasárnap másodnapján) a leleszi káptalan az alpereshez Bothfalvára küldi egyik tagját Body György prépostot avval kijelentéssel, hogy ha a kérdéses iratokat a kérelmezőknek ki nem adja, 15-öd napon jelenjék meg a kúria előtt. Minthogy alperes e felhívásnak eleget nem tett, se a idézésre meg nem jelent, a király őt elítéltnek jelenti ki, ha csak távolmaradását nem igazolja. Ez ítélet Eperjesen, 1574 május 10-ikén kelt. Néhány évvel később 1588 május 3-ikén (Eperjes) Fejérkeöwy István királyi helytartó nova donatióban részesíti a 32 teleknek nem nagyobb bothfalvai részjószágra nézve bothfalvi Both Istvánt – apja János, ez Miklós, ezé Péter, ezé Mihály, ezé Miklós, ezé László, ezé Bwd alias Both, – és Jánost ennek apja Imre, ezé Péter, ezé hasonlóképp Péter -; érdekes, hogy ennek a nova donationalis okmányának conceptusa is megvan a levelezésében.

A családnak újabbkori történetéből csak egy adatot óhajtok itt megemlíteni, főképp a keleti viszonyaira vonatkozó jellemző erejénél fogva; 1678 július 25-ike körül, midőn Eperje város a Teleki Mihály vezérlete alatt lévő magyar seregektől ostromoltatott, számszerűen sárosival, névszerint id. Péchy István, Dessewffy Lajos, Geralthi Ferencz, Semsey Vilmos, Péchy Ádám, ifj. Zsigmond, Márton, Mihály, János és Lajos, Bornemissza Miklós, Uyfalu id. és ifj. Zsigmond és István, Berthóty Lajos, Zsigmond, György, István, Sándor és Sámuel, Schmitz Menyhért, Henrici Jónás, Heldreich János, Seredi János, Járay Mihály, Raszlavicz Zsigmond, id. és ifj. János, Péter és Ádám, Sándor András, id. Corponay András, ifj. Corponay Pál, Koháni Gábor és Péter, Kálnássi Sándor, László és ifj. János, Tivadar István, Lajos, András, Fekete István, Bánó Ferencz, Sztankay István és László, Parlaghi Horvát István, Roskoványi Kristóf és András, Simonis György, Gombos János, Dobay Kristó István és Mátyás, Horváth Tamás, ifj. Usz Ferencz, Zombori István és Ferencz, Száraz György, id. és ifj. Szinyey Zsigmond, Szent-Ivány Miklós és László, Szabó alias Nagy Zsigmond, Meltzer István, Horváth Dániel, ifj. Berzeviczy Zsigmond, János, Gáspár és Sámuel, Lubotini Desseőffy István és Ádám, Tahy János, Balpataki István, Király István Schönleben, Györgygyei együtt Both Andrást is letartóztatta Teleky; Kővárig magávitte s csak ott bocsátotta őket szabadon, 4000 frt váltságösszeg lefizetése mellett melyet Rauscher Gáspártól voltak kénytelenek kölcsön venni. Ebből per keletkezés közöttük és a hitelező között, melyre nézve Leopold Bécsben márczius 15-ikén keleti parancsával Kálmánczay István országbirói ítélőmesternek tárgyalási határnap kitűzése rendel.

A fenti anyagból, mit a család levelesládája nyújt, csak néhány adatot szakitottam ki, mutattam be fentebbi soraimban, hogy addig is, míg majd részletesebben feldolgozhatom, legalább egy rövid, hézagos képét adjam ama régi család történeténél melynek szép czimerét közölni szerencsés vagyok.

Dr. MELIÓRISZ BÉLA

[Adalék a Gutkeled nemzetség nemzedék rendjéhez. →](#)

A témában további forrásokat talál az Arcanum Digitális Tudománytárban

[ÉRDEKEL A TÖBBI TALÁLAT](#)

♦

Az Arcanum Adatbázis Kiadó Magyarország vezető tartalomszolgáltatója, 1989. január elsején kezdte meg működését. A cég kulturális tartalmak nagy tömegű digitalizálásával, adatbázisokba rendezésével és publikálásával foglalkozik.

[Rólunk](#) [Kapcsolat](#) [Sajtószoba](#)

ADATBÁZISOK

[Arcanum Digitális Tudománytár](#)

[Arcanum Kézikönyvtár](#)

[Arcanum Térképek](#)

[Hungaricana](#)

[Összes adatbázis](#)

TECHNOLÓGIÁK

[Digitalizálás](#)

[Történelmi térképek](#)

[Művészi reprodukció](#)

[Mesterséges intelligencia](#)

LANGUAGES

[Magyar](#)
